

*До спеціалізованої вченої ради
Д 17.127.07 Класичного приватного
університету*

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Житного Олександра Олександровича на дисертацію Кирбят'єва Олега Олександровича на тему «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право Відгук підготовлений на основі вивчення тексту дисертації, автореферату та опублікованих за темою дисертації праць здобувача.

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена тим, що з огляду на важливість діяльності правоохоронних органів України для забезпечення захисту суверенітету й територіальної цілісності України, її економічної та інформаційної безпеки, безпеки суспільства, охорони громадського порядку тощо на законодавчому рівні встановлено систему особливих заходів державного захисту працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них обов'язків і здійсненню наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло та майно як зазначених осіб, такі і їх близьких родичів, у зв'язку зі службовою діяльністю цих осіб. Правовою основою захисту працівників правоохоронних органів і їх близьких родичів є насамперед Конституція України та Кримінальний кодекс України. Кримінальну відповідальність за посягання на зазначені вище цінності (суспільні відносини) передбачено в низці кримінально-правових норм, розміщених у Розділі XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів» у ст. 342, 343, 345, 347–349 КК України.

Статистичні дані свідчать про невтішні тенденції вчинення таких кримінальних правопорушень, лівову частку яких становлять опір працівникові

правоохоронного органу та погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Насторожує суттєва різниця між кількістю кримінальних правопорушень, внесених до ЄРДР, повідомлень про підозру та числом кримінальних проваджень, переданих до суду з обвинувальним актом. Так, приміром, у 2020 р. було зареєстровано 700 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 (всі частини) КК України, а засуджено – 288 осіб. Система норм про відповідальність за кримінальні правопорушення, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, є суперечливою, а тому потребує наукового переосмислення та вдосконалення.

Актуальність теми рецензованої дисертації підтверджується і її зв'язком з науковими планами та темами. Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ відповідно до: Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р); Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (Указ Президента України від 20.05.2015 № 276/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015); Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» (Указ Президента України від 16.06.2015 № 341/2015); Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015); плану проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2020 р.

Виходячи з вищевикладеного, обрана тема дисертаційного дослідження Кирбят'єва О.О. тему «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів» має вагоме науково-прикладне

значення для вдосконалення кримінально-правової науки та правозастосовної практики, є своєчасною і перспективною для подальших розробок.

Слід також відмітити, що дисертант досить чітко сформулював об'єкт та предмет дослідження, а також його мету та завдання. Заявлена мета роботи вимагала проведення комплексного дослідження з урахуванням сучасної політики щодо забезпечення діяльності правоохоронних органів, стану розвитку законодавства, здійснення компаративного дослідження вітчизняного й зарубіжного кримінального законодавства, практики його застосування з метою вироблення на підставі такого аналізу конкретних науково-обґрунтованих пропозицій щодо можливості удосконалення запобіжної діяльності у цій сфері.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків (рекомендацій), сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Винесені на захист положення, висновки і рекомендації обґрунтовані використанням адекватною методологічною базою. Методологія дослідження обрана дисертантом є традиційною для наук кримінально-правового циклу. З-поміж філософських застосовано діалектичний, за допомогою законів та категорій діалектики визначено сутність і зміст кримінально-правової охорони професійної діяльності працівника правоохоронного органу, зокрема діалектичний закон взаємного переходу кількісних і якісних змін використано для обґрунтування меж кримінально-правової охорони та оцінювання правомірності дій правоохоронців під час виконання професійних обов'язків.

З-поміж загальнонаукових використано такі логічні методи, як: *аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування й конкретизація, умовивід, критичний аналіз* тощо. *Системний метод* (метод системно-структурного аналізу) дав змогу дослідити, з одного боку, кримінально-правову охорону професійної діяльності працівників правоохоронних органів як частину цілісної системи кримінально-правової охорони сфери суспільних відносин в

України, а з іншого – складові цієї системи в їх взаємозв'язку, що забезпечує стає функціонування останньої (розділи 1–4); *формально-логічний* (догматичний) – подати тлумачення нормативного змісту положень кримінально-правових норм, в яких регламентовано кримінальну відповідальність за посягання на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, та сформулювати правові поняття й конструкції (підрозділ 2.1, розділ 3); *герменевтичний метод* – сформулювати термінологічні звороти, що використані в статтях Розділу XV Особливої частини КК; *компаративний метод* – зіставити положення щодо кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів в Україні та інших країнах, а також узагальнити міжнародний досвід у цьому аспекті (підрозділи 1.2, 1.3); *конкретно-соціологічний метод* – провести аналітичний пошук і відбір необхідної інформації про предмет дослідження шляхом використання таких прийомів, як: аналіз документів, офіційних повідомлень, вивчення матеріалів судової практики, узагальнення результатів анкетування тощо (підрозділи 4.1, 4.2); *метод моделювання* – розробити моделі кримінально-правової охорони суспільних відносин загалом та у сфері правоохоронної діяльності працівників правоохоронних органів зокрема, а також сформулювати законодавчі новели для вдосконалення положень чинного КК України в частині кримінальної відповідальності за посягання на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, а також пропозицій щодо вдосконалення слідчої та судової практики в цій частині (підрозділи 4.1, 4.2).

Слід відмітити належну теоретичну базу рецензованого дослідження (511 джерел). В основу висновків та рекомендацій за матеріалами дисертації покладено результати вивчення та узагальнення судової практики у справах про посягання на працівників правоохоронних органів (усього 1021 судові рішення за ст. 342, 343, 345, 347–349 КК України з Єдиного державного реєстру судових рішень та пошуково-аналітичної системи «Прецедент»), що були розглянуті судами України впродовж 2010–2020 рр.; узагальнення

судової практики, здійснені Верховним судом України, вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних та кримінальних справ; дані звітності Державної судової адміністрації (форми № 6 та № 7) та Офісу генерального прокурора (форма № 1) за 2010–2020 рр.; узагальнені результати опитування пересічних громадян (1002) та працівників правоохоронних органів (652), здійсненого Інститутом соціологічних досліджень та громадських ініціатив (ISRSI) за розробленою дисертантом анкетною.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором.

Про ступінь обґрунтованості та достовірності положень і висновків винесених на захист свідчить також їх апробація. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено в 27 наукових працях, з них: 1 – монографія; 16 – статті в наукових фахових виданнях України; 4 – статті в наукових періодичних виданнях інших держав за профілем дисертації (Словацька Республіка та Республіка Польща); 6 – матеріали конференцій.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням, в якому розроблено концептуальні підходи до кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів та запропоновано шляхи вирішення її актуальних теоретичних, законодавчих і практичних проблем. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі, *уперше*:

– запропоновано в межах аналізу проблематики кримінально-правової охорони суспільних відносин, розроблення й удосконалення фундаментальних теоретичних засад кримінально-правової науки оперувати поняттями «кримінально-правова охорона», «стан кримінально-правової

охорони» та «модель кримінально-правової охорони»;

– запропоновано в широкому розумінні кримінально-правову охорону, що формалізується в сукупності (системі) кримінально-правових норм через застосування таких методів кримінально-правової політики, як криміналізація, декриміналізація, пеналізація та диференціація, визнавати результатом реалізації однієї з юридичних цілей кримінально-правової політики держави на правотворчому рівні, яка спрямована на забезпечення авторитету органів державної влади від суспільно небезпечних посягань;

– сформовано модель кримінально-правової охорони шляхом визначення конкретного обсягу та меж кримінально-правової заборони за допомогою загальних і спеціальних норм, типових конструкцій визначення простого й кваліфікованого складів кримінального правопорушення, кола потерпілих, суб'єкта тощо;

– визначено стан кримінально-правової охорони авторитету органів державної влади та професійної діяльності працівників правоохоронних органів зокрема через ефективність кримінально-правових заборон, показником яких можуть бути кількісно-якісні показники злочинності певного виду, проблеми з кримінально-правовою оцінкою суспільно небезпечних діянь унаслідок недосконалості кримінального закону, його вади чи прогалин, аналіз застосуванням покарання та інших заходів кримінально-правового характеру, їх запобіжний потенціал, показником якого є кількість рецидивної злочинності в цій сфері тощо;

– змістом такої охорони визначено забезпечення від кримінально-протиправних посягань на права та інтереси працівників правоохоронних органів при виконанні ними професійних обов'язків через криміналізацію суспільно небезпечних посягань та їх пеналізацію, а при встановленні факту вчинення кримінального правопорушення – застосуванні кримінально-правових норм, що полягає в кримінально-правовій оцінці таких діянь та визначенні заходів кримінально-правового характеру, що можуть бути до них застосовані;

– за результатами дослідження особливостей кримінально-правової охорони професійної діяльності представників влади за законодавством окремих зарубіжних країн запропоновано:

- змінити законодавчий підхід у частині опису потерпілого від кримінальних правопорушень незалежно від його посади чи певного органу. Такий підхід є більш утилітарним, адже буде цілком визначати ознаки працівника правоохоронного органу навіть у разі внесення змін та доповнень до відомчого (галузевого) законодавства у зв'язку зі створенням нових органів державної влади;

- доповнити ст. 345 КК України, яка передбачає відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу, такою кваліфікуючою ознакою, як вчинення дій з використанням зброї (КК Іспанії, КК ФРН);

- розширити коло потерпілих шляхом включення до нього осіб, які раніше виконували правоохоронні функції (функції з охорони правопорядку) (КК Швеції);

– запропоновано з метою вдосконалення кримінально-правової охорони в ст. 345 КК України встановити кримінальну відповідальність за погрозу звільненням за належне виконання професійних обов'язків, яке доцільно розглядати як психічний примус до вчинення необумовлених функціональними обов'язками дій;

– запропоновано доповнити ст. 81 «Презумпція правомірності дій та рішень поліцейського» – відійти від «презумпції правоти» до «презумпції правомірності дій та рішень», оскільки презумпція правоти працівників правоохоронних органів є правовою фікцією (наперед помилкове рішення законодавця, проте воно сприяє захисту прав і свобод людини і громадянина, яким, зокрема, є представник влади);

– запропоновано військовослужбовця розглядати як спеціального потерпілого від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян у випадку

їх залучення до охорони громадського безпеки й порядку чи як вид військових кримінальних правопорушень, оскільки в Україні військовослужбовці є тільки спеціальними суб'єктами військових кримінальних правопорушень, тоді як статусу спеціального потерпілого їм не надано, а сам факт перебування у військовій формі є частим мотивом вчинення щодо них різних кримінальних правопорушень;

– розроблено пропозиції щодо вдосконалення ст. 342, 343, 345, 347, 348 та 349 КК України, що дадуть змогу покращити ефективність кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів, які наведено у висновках.

Наведені вище аргументи дають підстави для висновку, що ступінь обґрунтованості і достовірності положень та висновків, винесених на захист Кирбят'єва О.О. є належним.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Структура дисертації в цілому є логічною. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 450 сторінок, з яких основний текст – 380 сторінок, список використаних джерел (447 найменувань) – 57 сторінок, додатки – 30 сторінок. У висновках викладено найважливіші наукові та практичні результати, які містять формулювання розв'язаної наукової проблеми кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Видається, що дотримання дисертантом послідовності етапів наукового пошуку забезпечило належний науковий рівень дослідження та досягнення мети, заявленої в роботі, а отже і цільності і завершеності роботи в цілому.

Автореферат дисертації належним чином відбиває основний зміст дисертаційної роботи й відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату та основні положення дисертації - ідентичні.

Таким чином, аналіз змісту самої дисертації, а також наукових праць дисертанта, опублікованих за темою дисертації, використаних літературних

джерел, методології та методики творчого осмислення отриманої інформації, ступеня обґрунтованості результатів дослідження свідчать про те, що докторська дисертація Кирбят'єва О.О. є завершеною монографічною науково-дослідною роботою, яка виконана автором особисто.

Як опонент, який відповідає за об'єктивність та якість підготовленого відгуку та аргументовану оцінку проведеного дослідження маю висловити і судження критичного характеру щодо авторського концепту бачення вирішення проблеми, втіленого в положення, висновках та рекомендацій в роботі, які видаються або недостатньо аргументованими, або ж викликають дискусію.

1. Заявлена структура дисертації свідчить про те, що вона складається з 10-ти підрозділів, яким відповідають 11-ть дослідницьких задач, що майже повністю корелюється із 11-ма пунктами загальних висновків. Разом із тим, автор заявив **двадцять три** пункти наукової новизни, 13-ть з яких вперше розроблено в науці кримінального права. На мою думку, дисертант мав на це повне право, але виходить, що з кожного підрозділу дисертації він зміг виділити більше, ніж два пункти наукової новизни, окремі з яких є відверто анотаційними, тобто вказується на те, що зроблено, а не чого досягнуто. Це питання потребує свого додаткового роз'яснення під час захисту.

2. Об'єктом дослідження автор проголосив суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони авторитету органів державної влади. На мою думку, об'єкт дослідження визначено дещо вузько, оскільки Розділі XV Особливої частини КК України іменовані як «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів».

Виходить, що як мінімум професійна діяльність муніципальної поліції, що функціонує в кожному великому місті України, та фінансується міськими радами, не охоплена у дослідженні.

3. Стан дослідження в науці розробки проблеми. Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до

оформлення дисертації», постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів», іншими керівними документами МОН України окреслені основні питання, що повинні бути відображені у змісті дисертації. Кирбят'єв О.О., слідуючи цій нормативній настанові, у *підрозділі 1.1. «Сучасний стан та методологія дослідження правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів»* окреслив стан розробки проблеми, а саме вказав основні етапи наукової думки за розв'язуваною проблемою, висвітлив роботи попередників, окреслив ті питання, що залишились невирішеними і визначив своє місце у розв'язанні проблеми; навів загальні уявлення про методологію науки (у тому числі кримінально-правової), її ознаки, принципи та структуру; відзначив поширення упродовж останнього часу у юридичних науках альтернативних методологічних підходів.

Фахівці у сфері теорії права методологію юридичної науки визначають як систему принципів і способів організації, побудови і здійснення теоретико-пізнавальної юридичної діяльності в області досліджень державно-правової дійсності, а також вчення про цю систему. Методологія сучасної юридичної науки являє собою складне і багатопланове утворення, яким охоплюються:

1. проблеми структури наукового знання взагалі і наукових правових теорій особливо;
2. закони виникнення, функціонування і зміни наукових правових теорій;
3. понятійний каркас юридичної науки та її окремих дисциплін;
4. структура й операційний склад методів юридичної науки;
5. аналіз її мови, формальних і формалізованих методів дослідження (методики і процедури дослідницької діяльності), типології систем наукового правового знання і т.д.

Фактично у підрозділі 1.1. дисертант при розкритті методології дослідження обмежився лише детальною характеристикою методів

дослідження, інші складові методології або не розкрито, або містяться в інших підрозділах дисертації.

4. Під час захисту потребує додаткового обґрунтування пропозиція щодо доповнення ст. 81 Закону України «Про Національну поліцію» «Презумпція правомірності дій та рішень поліцейського» – відійти від «презумпції правоти» до «презумпції правомірності дій та рішень», оскільки презумпція правоти працівників правоохоронних органів є правовою фікцією (наперед помилкове рішення законодавця, проте воно сприяє захисту прав і свобод людини і громадянина, яким, зокрема, є представник влади).

На мою думку, така пропозиція може викликати як мінімум суспільний резонанс, а тому потребує свого окремого ґрунтовного пояснення.

5. Окремі пропозиції по доповненню КК України, що ґрунтуються в основному на вивченому зарубіжному досвіді, без вивчення принципів та підстав криміналізації суспільно небезпечних діянь, видаються досить дискусійними. Разом з тим, більшість з них зможуть реально покращити стан кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Вказані рекомендації, сподіваємося, стануть предметом подальших наукових розвідок здобувача. Незважаючи на це, дисертація «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів» написана на достатньому науковому рівні, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, та має наукову теоретичну і практичну значимість.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Ознайомлення з дисертацією та її авторефератом надає підстави для загального висновку, що Кирбят'євим О.О. проведено самостійне і творче, завершене наукове дослідження. Воно містить наукові положення та науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему кримінально-правової охорони професійної діяльності працівників правоохоронних органів. Дисертаційна робота Кирбят'єва Олега

Олександровича на тему «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів», є завершеним монографічним дослідженням, виконаним на актуальну тему та на належному рівні, і таким, що відповідає вимогам Положення про порядок присудження наукових ступенів від 24 липня 2013 р. № 567, що пред'являються до докторських дисертацій, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету Харківського
національного університету ім. В.Н. Каразіна

О.О. Житний

27 квітня 2021 року

«Підпис О. О. Житного засвідчую»

Начальник Служби управління персоналом
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

С. М. Куліш